

Stenis Lars

”Original och kärngubbar”

På Sollerön kom för några år sedan ut en liten skrift, som var skriven av en Sold-karl och handlade om Sold-folk. Den hette ”Original och Kärngubbar” och var skriven av Lars Stenius. Den väckte föga uppmärksamhet, men biblioteken slogs om de sista exemplaren. Nu är den svår att få tag i — men inte oöverkomlig — och ligger inte utlagd till skryt på bordet i finrummet, för den anses kanske inte riktigt rumsren. Men om man läser den med omdöme och urskiljning och betänker att ”för dem renom är allting rent”, så har den mycket av intresse att ge. Gamla kära Sollerö-orginal lever upp och räddas från glömskan. Men boken har också andra kvaliteter. Man läser ur inledningen:

”Då jag påbörjade detta arbete med att nedskri­va en del av yttranden från dessa orginella gubbar hade jag många gånger hört tal om att ingenting var nedtecknat av dem, därför kom idén till stånd, att mitt minne svikit i många fall därom får jag be om överseende, men jag har ändå så långt mitt minne räckt försökt få fram ett litet minnes­märke av dessa orginal som här beskrivs och som förstå att inga mer av den typen kommer att finnas för evinnerliga tider framöver eller med ett sanningens ord sagt ej kommer att finnas.”

Visst kan man, om man är ytlig och överlägsen, skratta åt Lars sätt att behandla svenska språket. Men man må betänka, att soldmålet var hans modersmål och ”svenskan” hans andra språk, och det instrumentet är inte så lätt att behärska med den skolutbildning, som förr stod till buds. Någon annan utbildning än folkskola fick han aldrig, begärde väl inte heller. När man vet hur han sprang hos den ena efter den andra mera ”studerade” och bad om hjälp utan att få den — och kanske var det bäst så — och ä n d å gav ut sin bok så som han kunde åstadkomma den och utan att fråga efter vad andra tyckte, då är han värd vår stora beundran. Om språket inte i första hand är grammatisk felfrihet utan ett sätt att uttrycka någonting, då kan man vara tacksam att han räddat minnet av många gamla orginal.

Innan vi ger ännu ett smakprov vill vi berätta något om författaren. Vad har han för bakgrund, eftersom han vågar sig på ett sådant tilltag, som kan väcka både löje och kanske också uppskattning? — Stenis Lars, som han vanligen kallas, är av en släkt känd för humor och flödande god berättarförmåga. Hans far var från Selja i Mora, och kanske kan detta delade ursprung något förklara, att han har brutit det vanliga livsmönstret på Soll, där det alltid varit ”bäst att göra som Svenssons gör”.

Det gjorde han nu inte. Han började som skogsarbetare och bonde, men Mångbergs”kall” som han var gav han sig snart flottningen i våld. Han började köra flottningsbåt och fortsatte med det i över tjugo år, körde från Flötningen och till Torsång och i Västerdalarna. Sen blev det två år på sjön, två betydelsefulla år, då han stod som eldare vid kolboxen på en av Östersjöns båtar och lärde sig älska sjön och sjömanslivet. Han tjänade 30 kr i månaden och tyckte det var skapligt, för på något över en månad kunde man tjäna sig en cykel.

Nu gör ungdomarna det på en vecka och klagar ändå! — ”Då var du väl svart nästan jämt?” — ”Ja, men det gör ingenting, bara man är ren i själen, som Israelsson sa.”

Som kamrat på däck hade han Josef Kjellgren (med bl. a. ”Människor kring en bro”), som redan börjat skriva lite smått.

— ”En dag, det var 1923, satt vi på ett kafé i Klara. In kom en gänglig ung man,” ganska mager om bena, desslikes om armar och hals” och med stora fladdrande öron. Jag fäste mig vid att han hade en ganska solkig skjortkrage, som var vikt ut n p å rockkragen, det var inte vanligt på den tiden. Han kom fram till vårt bord. ”Låna mej en femma till en pilsner!” Vi hade ingen, men han blev bjuden på en, det kostade 23 öre. Han satt kvar en stund och pratade, och när han gått, sade jag: ”Vad var det där för en?” — ”Ja”, sa Josef, ”det var en värlänning, som skriver lite skit ibland!” — Då var Ferlin i en nedgångsperiod, men det gick bättre sen, när Josef Briné tog hand om honom och började skriva musik till hans verser. Och till slut hamnade han ju i goda händer, när han så småningom gifte sig med sin Elma och bosatte sig på Ingarö. — Ja, det var svåra tider då, med arbetslöshet och elände, och man kunde vara glad ibland, om man kunde hitta en eka att krypa in under om natten.”

Ja, Lars har så mycket att berätta, och tiden går så fort. Han berättar om ”Bomen”, den ena dråpliga historien efter den andra. Jag fäster mig vid att han berättar om sina original med ett slags kärlek och varm förståelse. Han säger fundersamt: ”Hur kunde dom ha en sån humor, när dom ändå hade det så svårt? — Kanske var det enda sättet att överleva!”

Han berättar om ”Raskens” i TV, som han mycket beundrar: ”Jag kan se den hur många gånger som helst, för just så hade vi det förr!” De hade varit tretton syskon, men bara fem nådde vuxen ålder, så var det i fattig-Sverige förr, de svaga frös och svalt ihjäl, och bara de starkaste överlevde.

Tiden rinner så fort, medan han berättar, snart blir det fotboll i TV. Men jag tar löfte av honom, att han ska berätta mera om ”Bomen” och de andra en annan gång. Till slut ska vi saxa ännu en historia från hans roliga lilla bok:

”Sär Olov Nilsson eller Lök Ull som han i dagligt tal kallades, en i sitt slag originell person bodde med sin hustru som han kallade för Snätta trots hennes stora omfång, de bodde i en liten knuttimrad stuga där de eldade i mörka höst och vinterkvällar så gnistorna stod som en kvast ur den av gråsten murade skorsten, Lök Ull som så anlätades ofta inom socknen för sin kunnighet i rödfärgskokning och rödfärgning av hus, men ville vara ensam om den ur våra ögon sett enkla konst, illistig som han var gjorde han kokningen av färgen till för honom, till ett mästerverk, under själva kokningen stod han med klockan i hand för att i nästa ögonblick ligga på knä för att titta på ångan så kasta en nypa salt i koket, och nästa minut slänga en skopa med vatten i elden för att just i det rätta ögonblicket få slut på kokningen, detta gjorde han nog för att på detta sätt få vara ensam om sin yrkesutövning i socknen.

Sedan hans gumma gått hädan och han blev ensam gick han i kyrkan varje söndag om det var för sin religiösa tro eller för att få en kopp kaffe i någon gård på hemvägen ifrån kyrkan, det senare nog det troligaste, socker brukade han ej till kaffet utan en nypa salt i koppen eller en smörklick skulle det vara, kaffe var för honom livets dryck, som han många gånger uttryckte det. Hur kan man förklara att en tre till fyra års barnunge kan minnas detta original, var det för hans konstiga uttryck eller var det för den koromell som han kallade karamellerna för som så djupt kom att rista in ett minne i en så ung barnasjäl, för en koromell kom han med varje söndag efter avslutat gudstjänstbesök i kyrkan. Även hans sista färd från hemmet i Gruddbo till Falu lasarett framträder ännu i klart minne, orädd som han var trots sin vetskap om vad som förestod honom säger han till oss småbarn, ja nu ser ni jag far å nu när jag kommer hem så kommer jag kläppande med en träfot, denna bild av den färden har för hela min levnad fastnat i minnet, men han fick aldrig återse sin hembygd, han avled på Falu lasarett den 30 juni 1909, på grund av kallbrand i benet, så fick de som ville ha rödfärgat, klara av sitt kok och sin rödfärgning själva när nu denne mästare av detta yrke gått bort, men efterlämnade ett minne som länge kommer att leva kvar, när någon rödfärgar så frågas än i dag om det är Lök Ull som kommit.”

Lilly Sterner-Jonsson